

NEMCSAK ÁRNYÉKA A MADÁRNAK!

FEHÉR FERENC: *A madár árnyéka*.
Forum, Újvidék, 1978.

Elismerőn illetheti a Forum kiadót a szó párosan, a háláé és a dicséreté. Egyetemes irodalmunk egyik távoli figyelője állapította meg, nem is olyan régen: érdemes írás nem kallódhat el itt, amíg Illés Endre áll az örhe-lyén. Nos, si vis parva... tételesen igaz ez a Forum illetékesére is a vajdasági magyar írást illetően. Acs Károly tavalyi — reprezentatív — könyve: eredeti verseinek és a délszláv líra szigorúan rostált műfordított anyagá-nak legjava éppúgy tanúság erre, mint Fehér Ferenc most megjelent két kötete, a költő és műfordító harminc év termésének válogatott kiadása — ugyancsak a Forum gondozásában. Évfordulói ajándék is egyben: e két jeles vajdasági költő és műfordító ugyanis most tölti be az ötvenediket.

Egy kissé ajándékszámba megy nekem is most, hogy Fehér válogatott versfordításairól írhatok, nemcsak idősebb költőtársaként mérlegelve ezt a gazdag anyagot, de szív szerint élvezve is ezt a regiszterekben bővelke-dő, változatos hangszerelésű gyűjteményt, melynek szerényen is tartalmas a címe: *A madár árnyéka*.

Szerencsésnek vélem a körülményt, miszerint Fehér korántsem an-talógiaszerűségnek szánta ezt a munkáját. Eleve el is kerülhetne hát az antológiákkal szemben támasztott követelmény kritériumát, illetve a kívá-nalmaknak csak részben eleget tevő tételesség szinte velejáró kockázatát. Előszavában — melynek szűkszavúságában a hitele — a fentiekre utalva, vallja Fehér: könyvét „a fordító egyéni számadástétele hozta létre”. Közle-lebbről pedig így világítja meg: „Barátság, égalji közösség, történelmi együttélésből fakadó megismerési és megismertetési szándék, továbbá a szerb, horvát, szlovén és macedón, a jugoszláviai szlovák, román, albán, ruszin és olasz nemzetiség lírájának belső ismerete biztatott és vezérelt fordítói munkálkodásom során.”

Ehhez csak kiegészítésül fűzhetek egynéhány észrevételt, először is azt, hogy ebben a gyűjteményben árnyéka sincs holmi érdek vagy bármilyen illeszkedési szempont árulkodó vetületének. Ennélfogva sem lehet zavaró, csak elfogadható — hiszen bevallott — a kötetformáló mozzanatok elkerül-hetlensége, nevezetesen ebben a megfogalmazásban: „gyakran egy-egy szerkesztői, kiadói megbízatás, közösen vállalt feladat rám eső része ser-kentett vagy sürgetett.” Van-e líraműfordító, aki ne ismerné ezeket az alkatiságnak éppenséggel nem mindig megfelelő mozzanatokot? Csakhogy Fehér Ferenc olyan rokonszenvesen hidalja át az ilyen természetű nehézsé-geket, hogy csak helyenként érezni az engedményeket.

Ezek után csak nyilvánvaló: a kifogástalan megoldások zömben a spon-taneitásnak köszönhetik aránytalan túlsúlyukat ebben a válogatásban. Tár-gyilagossnak tetszik Fehér idevonatkozó vallomása: a „személyes megismer-kedés, születő barátságot kísérő, kézfogásnyi mozdulattal”... fordított da-rabok egyenértékűje tehát nem véletlenül eredményezett. Nemkülönben a próbatételek, melyekre a „magyar anyanyelvi hangszerelés bódító lehe-tőségeinek öröme” sугalmazta a műfordítót. Sőt — nemegyszer — „a ha-sonlónak érzett hagvételek rátalálól kedve”. Nos, ha „gyótródve”, „vergőd-ve” és „újrakezdve” is — ezek az átültetések csaknem minden esetben gyű-

nölcöző ráfordításnak mondhatók. Hogyha nem is csupán a hivatkozás szerinti „irodalmi rangsorolás, sem az egyéni ízlés tükré” itt a meghatározó. Az ismérv nem szükségszerűen szavatosság is. Fehérnél inkább az egyezés: az alkati és vershangulati megfelelés függvénye a remeklés csakúgy, mint a kilazítás helyenkénti tettenérhetősége. Ez utóbbi persze aránytalanul ritkább, mint az előbbi. Ez azonban nem igényel itt külön hangsúlyt.

Hogy milyen feszítavokat bír el ez a műfordítói ihletettség, érzékeltetésére elegendő azt a tényt említenem, hogy a szerb, a horvát és szlovén líra klasszikusainak itt talált darabjait — neveket és címeket idézni helyszűke miatt sem lehet, meg aztán fölösleges is az értőknek — Fehér éppoly magától értetődően vállalja, mint a más-más nemzetiségű kortársaiét vagy a nála fiatalabbak szerényebb arányú bemutatását. Úgy érzem, elkerülhetetlen itt ez a kis számszerűség: a százharmincyolc költő nyelvünkre hangszerelt háromszázötvennyolc verse bizonyíték is erre. Mivel, a rangsorolási szemponttól eltekintve sem érezzük aránytalanoknak a besorolt darabok számát, sem a szerzők érdemi megszólaltatását: érvényesültnek mondhatjuk az egyéni számadástétel szempontjait. Fehér munkája, mindezen túl, szolgálat is: az égalji közösség ügyét költő aligha szolgálhatja különben, mint a műfordító Fehér, aki a jugoszláviai nemzetiségek lírikusait nemcsak rátermetten, de megbecsüléssel is tolmácsolja. S ez magában véve is funkcionális megnyilvánulás.

Egyértelműen mutat ez a szolgálat szerzőnk költői és emberi alaplására. Vonzalmát egy-egy tolmácsolt költő és verse iránt, talán nem tévedek, hogyha ebben vélem eredeztetőnek. Kiváltképpen azok lírája iránti vonzalmára gondolok, akiknek már korábban is szentelt egy-egy kötetet: Sopov, Antić, a román Florika Štefan, Tadijanović — ha jól emlékszem. Besorolásuk ebbe a gyűjteménybe a műízlésen túl jó arányérzékre is vall. Vannak ebben a polifonikus kötetben szerzők, akiknek lírája érezhetően köze állhat Fehérhez. Hogy csak a kortásakat említsem, a fentiek mellé: Raičković, Cesarić, Popa, Menart, Sarajlić, Kovič, Danojlić, Melvinger. Vagy a ruszín Julijan Tamas, akit egyetlen itt tolmácsolt verséből is jelesként ismerhetünk meg. Vagy az ugyancsak vajdasági román költő, a fiatal Slavco Almajan négy átültetettje — jó példa Fehér rátalálásaira, de a főt említett szolgálatra is. Tudomásom szerint mindkettőjüket Fehér szóltatta meg először magyarul.

A *madár árnyéka* egy-egy darabjának érdemi méltatására is kevés a hely ebben az ismertetésben, nemhogy az egész munka elemzésére. Az elmondottakból is nyilvánvaló: műfordítói munkálkodása során Fehér Ferencet aligha vagy csak igen kivételes esetekben állíthatta probléma elé az ismert Szabó Lőrinc-i megállapítás — a megfelelő költői képességek mellett Fehér tisztában látszik lenni a líratolmácsolás csaknem minden csínjával-bínjával: átültetésében tehát inkább nyer az eredeti vers, legtöbbször, mint veszít. Műgondról szükségtelen szólni ott, ahol nemcsak árnyékáról van szó a madárnak! Az egyenértékűség itt az ismeretek tükrében is valóban költői többlet. Kevés vajdasági műfordítóra mondhatni ezt ilyen tételesen.

DUDAS KÁLMÁN